

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13848029>

Бобир Аминов

Тошкент Кимё халқаро
университети “Тарих” кафедраси
проф. в.б., тарих фанлари доктори,
e-mail: sitmihr@yahoo.com

Эски Лангар ва ишқия тариқати

Аннотация. Мақолада эпиграфик, генеалогик, археологик ва тарихий методлар асосида илмий информация тўпланиши натижасида ишқия тасаввуф марказларидан бири бўлган Эски Лангар комплекси тадқиқ қилинган. Тадқиқот Қашқадарё вилоятининг Чирокчи туманидаги Эски Лангар қишлоғи ҳудудида ўтказилган бўлиб XV-XX асрларга оид эпиграфик ва меъморий ёдгорликларни қамраб олган. Мазкур тадқиқотда тасаввуф биродарлиги марказлари, уларнинг бу минтақадаги тармоғлари, шунингдек ушбу тасаввуф тариқатининг пирлари, намояндалари ўрганилган. Тадқиқотда қўлёзма манбалар, эпиграфик ёдгорликлар, архив материаллари ва муаллифнинг дала тадқиқотлари натижасида тўплаган материал ва далилларидан фойдаланилган.

Калит сўзлар. Эски Лангар, Ишқия, тариқат, Тим, Остона Ота, шайх, Абу Таййиб, Шайх Абу-л-Ҳасан Ишқий, Мирим шайх Ишқий, Ҳазрат шайх Мухториддин Хоразмий,

Кириш. Ўрта/Марказий Осиё минтақасида тасаввуф тариқатлари орасида ишқия алоҳида ўрин эгаллайди*. Мазкур тасаввуф биродарлиги, бу ҳақда манбалар озлиги ва камлиги сабабли яхши тадқиқ этилмаган. Шу кунга қадар амалга оширилган изланишлар, асосан эпиграфик ёдгорликлардаги маълумотлар, меъморий ёдгорликлар, ёзма манбалар ва дала тадқиқотлари натижасида йиғилган далилларга асосланган. Кейинги даврларда маҳаллий аҳоли томонидан тақдим этилган турлича қўлёзма манбалар ишқия тариқати тарихи хусусидаги тасаввурларни кенгайтиришга хизмат қилади. Айниқса Эски Лангар қишлоғи ҳудудидан ишқия тариқати пирлари, раҳнамолари насл-насабларини ёритувчи шажаралар, насабномаларнинг топилиши мазкур тариқатнинг шайхлари, уларнинг хонадон вакиллари, уларнинг генеалогияси, қайси даврларда яшаганликлари ва фаолиятлари ҳақида у ёки бу даражада тарихий далиллар тақдим этади.

Ишқия сўфийлик оқимининг пайдо бўлиши ва тарқалиши тўғрисида турли фикрлар ва тахминлар бор. Айрим ишқия шайхлари шажарасида силсила ва насл-насаб Абу Йазид ал-Бистоми ат-Тайфури, ёки унинг аждоди Абу Таййиб номлари билан бошланади [1. – С. 40.] Эрон ва Ўрта Осиёда бу тариқатнинг пайдо бўлиши ва тарқалиши XIII асрда яшаган Абу Йазид ал-Ишқий номи билан боғланади ва шу боисдан ҳам ишқия (ишқиййа) номи билан танилган. Туркияда бу сўфийлик оқимини бистомийа, Ҳиндистонда эса шатторийа деб номлашган [5. – С.166]. Минтақа қабртош ёдгорликларидаги маълумотлар ва тарихий саналар далолат беришича, мазкур ирфоний оқимнинг фаоллиги XIV-XX асрларга мувофиқ келади.

Ишқия шайхлари ва бу оқим аъзолари бутун вужудлари билан ишқий завқ орқали Аллоҳ ишқига эришиш йўлини тутганлар. Бу зикри жаҳрийа ҳамда само

* Ишқия ирфоний марказлари Ўзбекистоннинг алоҳида минтақаларида таниқлидир. Уларга Остона ота (Самарқанд вилояти Нуробод тумани), Катта Лангар (Қамаши райони) ва Қашқадарё дарёси соҳилидаги Қиём шайх (Шаҳрисабз тумани) қиради.

ракси воситаси билан амалга оширилган ва ўша замонда Мовароуннахрдаги машҳур нақшбандия принципларига зид келган. Шу сабабдан, улар баъзида нақшбандийлардан ўзларини узоқ тутиб, Аллоҳга бўлган ишқий эҳтирос амалиётини сиёсий-маданий марказлардан чекка ҳудудларда амалга оширганлар.

Ишқия тариқати вакиллари ўз амалиётларида йасавийларга яқин туришган. Уларнинг оддий ва содда ҳаёт тарзи Мовароуннахрнинг кўчманчи ва ярим кўчманчи этник гуруҳлари орасида обрў қозонишларига сабаб бўлган. Шу боис улар чорва ва қисман деҳқончилик билан машғул аҳоли орасида танилиб ўша атрофдаги асосан кўчманчи халқни ўзларига мурид тутганлар ва ҳидоят йўлига бошлаганлар. Самарқанд ва Қашқадарёнинг тоғ олди ҳудудларида уларнинг йирик марказлари фаолият юритганлиги хусусида манбаларда маълумотлар учрайди.

Эски Лангар ва ишқия тариқатининг ўрганилиши.

Эски Лангар ва улардаги ёдгорликлар, шунингдек ишқия тариқати тўғрисида дастлабки маълумотлар М.Массон томонидан берилган. КАТЭ*га асос солган ушбу олим Қашқадарё вилояти Қамаши туманидаги Катта Лангар мажмуасини комплекс равишда ўрганиш жараёнида қабртош битиклар ва маҳаллий аҳолидан йиғилган маълумотларга таяниб ишқия тасаввуф тариқати пирлари ҳамда раҳнамоларининг марказларини аниқлашга муваффақ бўлади ва натижада Эски Лангарда фаолият юритган ишқия шайхларининг Катта Лангардаги шайхларга алоқадорлиги ҳақида ўз фикрини илгари суради[7. – С. 69]. Экспедиция тадқиқот ишлари жараёнида Эски Лангардаги хонақо мақбаралар ўрганилган, меъморий ёдгорликлар устида кузатувлар олиб борилган. М.Массон маҳаллий аҳоли орасида сўровлар олиб боради ва ишқия шайхларидан ҳазрат Мирим Шайх ва Абу-л-Ҳасан Ишқий ҳақида

* КАТЭ – Қашқадарё археологик-топографик экспедицияси. Мазкур экспедиция Тошкент давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)нинг тарих факультети “Ўзрта Осиё археологияси” кафедрасида ташкил этилган.

халқ орасида маълум маълумот ва далиллар йиғади [5. – С.70]. Аммо ТошДУ археолог олимларининг изланишлари ишқия тасаввуф тариқати тарихи билан боғлиқ муаммоларни тўлиқ еча олмади. Чунки тарихий манбалар, шажаралар уларга маълум эмас эди. Қабртошдаги битиклар эса тўлиқ таржима қилинмаган. М.Массон тошлардаги битиклардан қабртош соҳиблари бўлган шайхларнинг исми, насл-насаби ва вафот этган йилларини аниқлаш асосида уларнинг ҳаёт ва фаолиятлари хусусида ўз фикр мулоҳазаларини билдирди.

XX асрнинг 90 йилларида амалга оширилган бошқа бир тадқиқотда эса Эски Лангар қишлоғидаги ёдгорликлар ва ишқия тариқати ҳақида эпиграфик ёдгорликлар, аҳоли орасидан йиғилган турли маълумотлар ва далиллар, шунингдек ишқия пирлари авлодлари томонидан тақдим қилинган шажараларга таянилган ҳолда янги маълумотлар тақдим қилинди [6. – Б.78.].

Ишқия тасаввуф тариқати пирлари ва намояндалари ҳақида фикр юритадиган бўлсак, улар ҳақида дастлабки маълумотлар буюк мутафаккир шоир Алишер Навоий [2. – Б.424], тарихчи Ҳофиз Таниш Бухорий, тазкиранавис Ҳасанхожа Нисорий, Муҳаммад Боқир асарларида учрайди. Навоий Тим қишлоғи ва унда ҳаёт кечираётган ва фаолият юритаётган тасаввуф шайхлари ҳақида далиллар келтирган. Ушбу муаллифлар ўз асарларида Остона ота ва Катта Лангар ишқия шайхлари ҳақида кўпроқ ёзишган ва уларнинг хат ва фаолиятларини ёритишган. Манбаларда берилишича, Худойқулиннинг ўғли Муҳаммад шайхнинг давлат ҳукмдорлари орасида муридлари бўлган ва у шунингдек *“кароматлари билан ўз даврининг олимларини лол қолдирган”* [8, 268 в.]. Дунёвий илмлар борасида Илёс шайхга тенг келадигани бўлмаган, унинг араб тилида сўзлашув санъати ҳамда араб поэзиясидаги қобилияти аъло даражада эди. Муҳаммад Боқирнинг ёзишига кўра, Илёс шайх тоғли Тим қишлоғида лангар қурган ва унинг муқаддас мозори ўша тоғлар орасида [8, 268 варақ.].

Тарихчи Ҳофиз Таниш Бухорий Муҳаммад Содик Шайх ҳақида ёзиб улуг пирлардан бўлган шайх Абу-л-Ҳасан Ишқийнинг авлоди ҳисобланган Худойқули шайх авлодларидан бири сифатида тилга олган [11, – Б. 162-163.].

1988 йили Уз НИПИ реставрация* институтининг археологик-меъморий ва эпиграфик экспедицияси олимларидан иборат бир гуруҳ меъморий ёдгорликларни, шунингдек авлиёлар қадамжолари билан алоқадор мусулмон мазорларини комплекс ўрганиш ва тадқиқ этиш муносабати билан эпиграфик ёдгорликларни илмий доирага маълум қилишни ҳам амалга оширган. Бунинг натижасида тасаввуф тариқатининг номи, тасаввуф шайхларининг исмлари аниқланиб, бу ерда дафн этилган шайхларнинг вафот саналари ўрганилиб қайта тикланган[3. – С.90].

Тарихий манбалар бўйича йирик мутахассис бўлган Ботурхон Валихўжаев томонидан ёзилган “Ҳожа Аҳрор тарихи: Самарқанд ва самарқандликлар” тарихий-оммабоп бадихаларида Самарқанднинг Жарқудуқ қишлоқ кенгашида Остона ота ёки Остона бобо қишлоғидаги ишқия тариқати, бу тариқатнинг пирлари ва раҳнамолари ҳақида қизиқарли фактларни учратамиз. Катта Лангар шайхи Муҳаммад Содик Ишқийнинг аждодлари Остона отада яшаганликлари ва ўша ердаги мазорда дафн этилганликлари ҳақида ёзган Б.Валихўжаев, уларнинг насл-насаб силсиласи бошида Худойқули Шайх турганлигини ва ундан сўнг бу силсиланинг давомчиси, унинг ўғли шайх Муҳаммад ва невараси Илёс ҳақида далиллар келтириб, уларнинг қабрлари ва қабртошлари Остона ота мақбараси ичида жойлашганлигини ёзади ҳамда шу тошлардаги битикларга таянган ҳолда айрим маълумотларни келтиради [4. – Б. 80-92.].

Эски Лангар ва ундаги тарихий-меъморий ёдгорликлар.

* Ўз Р Маданият вазирлиги ҳузуридаги Ўзбек илмий-тадқиқот ва лойиҳалаш институти

Эски Лангар Қашқадарё вилоятининг тасаввуфга алоқадор ҳудудларидан бири сифатида танилган. У Чироқчи туманидаги Қалқама қишлоғига яқин ҳамда Лангар номи билан машҳур қишлоқнинг шимолида, Зарафшон тоғ тизмаларининг тоғ олди тепаликларидан бирида жойлашган. Собиқ совет даврида Эски Лангар Қалқама совхоз таркибидаги қишлоқ бўлган. Бу ернинг меъморий ёдгорликлари XVI-XIX асрларга оид. Улар сони жиҳатдан урта, қишлоқнинг ўзида масжид, қабристонда икки хонақо мавжуд ва улардан бири – кичик хонақо шарқда, иккинчиси – катта хонақо эса ғарбда жойлашган. Тўртбурчак шаклга эга катта хонақонинг ҳажми 15,4x12,6 м ва у пештоқ-гумбазли иншоот*. Бурчакларида ярим устунлар қилинган. Бинонинг томи тўртта арқда ҳамда қалқонсимон елканларга таянади. Хонақо мақбара 26x26x5, 26x26x6 см ли тўртбурчак пишиқ ғиштдан қўтарилган. Шарқдаги тепалик устида қурилган мақбара эса ҳажмига кўра кичик: 10,9x9 м. Ҳар иккала иморатни қуришда сувоқ сифатида лой сувоқдан фойдаланилган. Обидалар тахминан XVI-XVII асрларда қурилганлиги эҳтимол қилинади. Мақбаралар ва қишлоқ масжиди тарихий-меъморий жиҳатдан аҳамиятга эга бўлганлиги боисдан ҳам уларнинг ҳолати, таъмирга эҳтиёжи бор йўқлигини аниқлаш мақсадида 1978, 1989, 1990 йй ўрганилган ва тадқиқ қилинган. Л.Ю.Маньковская қишлоқ ёдгорликларини рўйхатга олиш ва ҳужжатлаштириш мақсадида 1968 йили Лангар қишлоғига ташриф буюрган [9. – С.11].

Хонақолар ичида эса юзаси оқ ганч билан сувалган ёйсимон сағаналар жойлашган. Сағаналар усти ва ён-атрофида қабртошлар йўқ, хонақоҳ деворларида ҳам ёзувлар мавжуд эмас. Аммо хонақоҳдан ташқарида, қабристон ҳудудида турли

* Ҳажм ўлчовлари хонақонинг эски тарихий иншоотига асосланган. Ҳозирги вақтда қадимий бинолар ўрнига айнан ўша ернинг ўзида янгилари қурилган. Улар кенгрок ва баландрок килиб қурилган. Қабрлар ва улардаги сағаналар ўзининг аввалги жойида сақланган.

шакл ва ҳажмдаги сандиқ қабртошлар учрайди ва уларнинг айримларида ёзувлар сақланиб қолган.

Эски Лангар масжиди пишиқ ғиштдан қурилган. Таъмирчи мутахассислар ва меъморлар томонидан текширув ўтказилган пайтда унинг ҳолати яхши бўлмаганлиги қайд этилган [9. – С.11]. Бинонинг ташқи деворлари ва юзаси кузатилганда ҳам унинг таъмирга талаблиги аниқланган. Масжиднинг ички қисмида, унинг шифт ҳамда томи таяниб турган устунларнинг ҳолати яхши. Масжид айвонидаги устунлар катта қисмининг умумий ҳолати яхши. Аммо улардан айримларининг таъмирга муҳтожлиги сезилади. Устунларни алмаштириш ёки реконструкция қилиш керак. Масжид ичкарасидаги шифтларнинг аҳволи қониқарсиз, кўп жойларида ёриқлар мавжудлиги ва ҳатто чириганлиги кузатилган. Ёдгорлик томи кейинги даврга оид бўлиб, у ҳам мутасадди ташкилотлар ва таъмирчи мутахассисларнинг тадқиқотлар олиб борган вақтида ремонт қилиниши лозимлиги аниқланган.

Эски Лангар масжиди* тарҳига кўра тўртбурчак ва унинг ўлчамлари: 7,3x17,3 м, айвоннинг ўлчамлари эса: 12,2x12,2 м дан иборат [9. – Б. 436.]. Мазкур қишлоқ масжиди ўзининг таркибий тузилишига кўра шаҳарнинг гузар масжидларига ўхшайди. Унинг толори 4 устунли, томини болорлар кўтариб туради, жанубий-шарқий тарафдан икки тарафлама айвон қурилган. Айвон бизнинг замонамизга яқин пайтда иншоот этилган ва унинг томи болор (диаметри 22-25 см), вассали конструкцияга эга. Умумий устунлар сони 11 дона. Айвоннинг ҳажми қуйидагича: 17x4 ва 11,50x4 м. Баландлиги ер сатҳидан 7,5 м ни ташкил этади [9. – С.11]. Бинонинг қишқи қисми ичкарасида меҳроб ҳам бор ва у умумий тарҳга кирмайди.

* Қишлоқ масжиди капитал таъмирга муҳтож тарихий ёдгорликлардандир. Шакли ва кўринишига кўра у Бухоро амирлиги даврида қурилган айвонли масжидларни эсга туширади.

Турфа рангдаги *ислими* нақшлар айвон ёгочли шифтини безаб туради. Масжид деворларида ганчори равоклар қилинган ва улар ичида битиклар мавжуд. Деворида нақшу-нигорлар қилинмаган. Ёгоч устунлардаги саналар масжиднинг қурилган ва таъмирланган йиллари ҳақида маълумот беради.

Эски Лангар ишқия пирлари ва намояндалари

Лангарда ўз вақтида ишқия тариқатининг пирлари, уларнинг хонадони вакиллари, тариқатнинг намояндалари, муридлари ва мазкур тасаввуф оқимига алоқадор шахслар ҳаёт кечирган ва фаолият юритганлар. Катта Лангардан фарқли Эски Лангар қишлоғида ишқия тариқати раҳнамоларининг авлодлари ҳозирги вақтда ҳам истиқомат қилишади ва уларнинг айримлари ота-боболаридан мерос қолган насл-насаб далили, хужжати бўлган шажаралари билан таниқли пирларнинг авлоди эканликларига даъвогарлик қиладилар. Шажаралардаги баъзи исмлар Эски Лангар қабристонидagi айрим қабртош битикларда мавжуд исмлар билан мувофиқлиги аниқланган.

Ишқия тариқати ҳозирги Ўзбекистон Республикаси ҳудудининг Самарқанд ва Қашқадарё вилоятлари оралиғидаги Зарафшон тоғ тизмалари тоғ олди ҳудудларида XV-XVI ва ҳатто XVIII-XIX асрларда ҳам фаолият юритган тасаввуфнинг таниқли тариқати ҳисобланади. Самарқанд вилояти Нуробод туманидаги Тим қишлоғи яқинида жойлашган Остона ота зиёратгоҳи мазкур тариқатнинг дастлабки асосчилари ва вакиллари яшаган ва фаолият юритган ҳудудлардан бири сифатида эътироф этилади. Насабномалар ва ишқия тариқати билан боғлиқ айрим манбаларда Ҳазрат Шайх Абу Таййиб ва унинг авлодларидан Ҳазрат Шайх Мухториддин Хоразмий, Шайх Боязид Ишқий, Шайх Абу-л Ҳасан Ишқий исмлари тилга олинади. Шайх Абу Таййибнинг мазкур авлодлари ишқия машойихлари дейилади ва бунга сабаб уларнинг [илоҳий] ишқ шароби шавқидан мадхуш ҳолда ойлар, туну-кунларни [Аллоҳга бўлган ишқу-муҳаббат]ларини изҳор этиб келишлари назарда

тутилади. Эски Лангар ишқия пирлари насл-насаб занжирида Шайх Мухториддин Ишқия (Ишқий), унинг ўғли Боязид Ишқия (Ишқий) ва улардан кейинги авлодлар исмлари берилади. Шажарада ёзилишича, Шайх Мухториддин Саййид Шарофиддиннинг қизига уйланган ва шу никоҳдан Боязид Ишқий туғилган. Шундан сўнг Боязид Ишқий *саййид* унвони соҳиби бўлган. Саййид Боязид Ишқий эса Саййид Баҳо ул-Ҳақ ва-д-дин Мағрибийнинг қизига уйланган ва шу никоҳдан Абу-л Ҳасан Ишқий дунёга келган. Абу-л-Ҳасаннинг бир ўғил фарзанди – Шайхзода Маҳмуд бу наслнинг давомчиси саналади. Шайхзода Маҳмуддан уч ўғил дунёга келган ва улар қуйидагилардир: ҳазрат Шайх Аҳмад, ҳазрат шайх Муҳаммад Амин ва шайх Мухйиддин. Шайх Аҳмаддан бир муборак ўғил дунёга келган ва унинг исми Зайнулобидийн Ишқий. Зайнулобидийн Ишқийдан 7 фарзанд туғилади: Муҳаммад Боқий Ишқий, Султон Муҳаммад Ишқий, Шайх Абдураззоқ Ишқий, Муҳаммад Ниёз Ишқий, Шайх Поянда Ҳожи, Шайх Қиёмиддин Ишқий, Боқир Муҳаммад Ишқий.

Абдураззоқ Ишқийнинг авлодларига келадиган бўлсак, унинг 3 та ўғли тилга олинади: Муҳаммад Олим Хожа, Шаҳбоз Хожа, Йиғлоқ Хожа. Йиғлоқ Хожадан уч ўғил қолган: Абдулжалил Хожа, Абдулкарим Хожа, Абдурахим Хожа. Абдурахим Хожадан икки ўғил: Обид Хожа ва Довуд Хожа туғилди. Обид Хожанинг бир ўғли бўлган: Сулаймон Хожа.

Мирим шайх ва унинг насабномаси

Ишқия тариқатининг Эски Лангардаги шайхлари асосан Мирим шайх Ишқий номи билан боғлиқ. Мирим шайх Чироқчидаги Лангарга асос солган. У Абу-л-Ҳасан Ишқийнинг ўғли ва муриди шайхзода Маҳмуднинг тўғридан тўғри авлоди. Шайхзода Маҳмуднинг уч ўғли ҳақида “*Мирим шайх шажараси*”да маълумот

берилади*. Улар Муҳаммад Амин шайх, Аҳмад шайх ва Муҳйиддин шайх. Мирим шайх Муҳйиддин шайхнинг ўғли ва давомчиси. Юқоридаги шажарада Мирим шайхнинг эпитетлари ҳамда унвонлари берилган: *«улуг шайхларнинг энг каттаси, карамлилар қатламининг қаймоғи, олимларнинг раҳнамоси»*.

Шажарага асосан Мирим шайхнинг насабномаси тўғрисида қуйидагилар ёзилган: “Мирим шайхнинг икки ўғли бўлган: Ҳазрат Хожагон шайх ва Нодр шайх азизон; Ҳазрат Хожагонда икки ўғил бор эди ва уларнинг бири Олим Хожам, бошқаси эса Абд ал-Аъло Хожам. Олим Хожамда ҳам икки ўғил фарзанд бўлган: Нодир Мирзом ва Жаҳонгир Хожа. Нодир Мирзомдан Нодир Мирзом и Жаҳонгир Хожалар дунёга келди. Салим Хожанинг ҳам икки ўғли бўлган: Нийоз Муҳаммад Хожа ва Раҳим Хожа. Нийоз Муҳаммад Хожанинг эса беш ўғли бўлган: Хожа Жон Хожа, Пошшо Хожа, Катта Жон Хожа, Аваз Хожа ва Қаландар Хожа. Бу шажара занжиридаги авлод-аждодлар давомийлиги XX аср бошларига қадар давом этган. “Мирим шайх насабномаси” соҳиби ва унинг яқин қариндошлари ўзларини Мирим шайх авлоди ҳисоблайдилар. Уларнинг фикрича, Абу-л-Ҳасан Ишқий, Мирим шайх Ишқий ва уларнинг бошқа бобо аждодлари Эски Лангар қабристонини шарқий қисмидаги хонақоҳ мақбаранинг ичида дафн этилган. Кейинги авлодлар эса қабристоннинг ғарбий қисмидаги каттароқ хонақоҳ ичида кўмилган. Ҳар иккала мақбара бир хонадонга тегишли хилхоналар саналади ва уларнинг атрофида, асосан ўзларини Мирим шайх авлоди ҳисоблаган шахслар оламни тарк этган яқин кишиларини дафн этадилар ва бошқа тоифа ва қатламларни бу ерларда кўмилишига рухсат бермайдилар. Хонақоҳлар ичида сағаналар мавжуд бўлиб, сағана устида ёки олдида қабртошлар йўқ. Мақбараларнинг пештоқи, деворларида, сағаналар юзасида ва бошқа жойларда ёзувлар, битиклар мавжуд эмас. Қабристонда шайхлар ва

* Мазкур шажара Мирим шайх авлодларидан бири бўлган марҳум ‘Абдулқаҳҳор хожа ва уларнинг авлодлари қўлида сақланади.

уларнинг авлодлари учун ўрнатилган, қўйилган қабртошларгина манба сифатида хизмат қилиши мумкин.

Хулоса

Юқорида таъкидланганидек тасаввуфнинг ишқия тариқати жаҳонда, шу жумладан мусулмон дунёсида энг оз ўрганилган диний-фалсафий йўналишлардан биридир. Уни ҳар томонлама ўрганиш ва чуқурроқ тадқиқ қилиш учун кўпроқ манбалар жалб қилиниши талаб этилади. Бундан ташқари ишқия тариқати пирлари, намояндалари ва уларнинг шажаралари йиғилиб қолган ва уларга асосланган ҳолда янги маълумотларни саралаб тарих тизимига солиш бу тадқиқотни пухтароқ амалга оширишга имкон беради. Ишқия тариқати фаолият юритган ҳудудлардаги аҳоли орасида тариқат пирлари, улар яшаган хонақола ва улар ҳисобидаги масжидларга маълум мулклар вақф қилинганлиги хусусида вақф ҳужжатлари сақланиб қолган бўлиши мумкин. Агар шундай ҳужжатлар топилиб қолса, тариқатнинг иқтисодий ҳўжалиги ҳақида ҳам тасаввурларимиз кенгаяр эди. Ишқияга оид ирфоний манбалар аниқланса, уларнинг тамойили, зикр тажрибаси, умуман олганда мазкур тариқатнинг тарихига ойдинлик киритиш имконияти пайдо бўларди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Абд ул-Кадыр ибн Мухаммад-Амин. Маджма ал-ансаб ва-л – ашджар / История Казахстана в персидских источниках. Введ., пер., с арабского, персидского и тюркского языков, комментарии, подготовка факсимиле к изданию Ш.Х.Вахидова, А.К.Муминова, Б.Б.Аминова, – С.40.

2. Алишер Навои. Насойим ул-муҳаббат. Мукамал асарлар тўплами. 17 том. – Тошкент, 2001. – Б. 424.

3.Бабаджанов Б. Эпиграфические памятники мусульманских мазаров как источник по истории суфизма (на примере мазаров Астана ата и Катта Лангар) // Из истории суфизма: источники и социальная практика. – Ташкент: Фан, 1991. – С. 90.

4. Валихўжаев Б. Хожа Ахрор тарихи: Самарканд ва самаркандликлар. – Т.: Ёзувчи, 1994. – Б. 80-92.

5.Ислам на территории бывшей Российской империи. Энциклопедический словарь. Под редакцией С.М.Прозорова. Том I., Москва: Восточная лит-ра. РАН, 2006. – С.166.

6.Қадимги Кеш – Шахрисабз тарихидан лавҳалар / Масъул муҳаррир А.С.Сагдуллаев. – Тошкент, 1998.

7.Массон М.Е. Катта Лянгар в области средневекового Кеша //Археология Средней Азии, VII. – Ташкент, 1966. – С.70.

8.Мухаммад Боқир.Тазкирайи Мухаммад Боқир. ЎЗР ФА ШИ қўлёзмаси, – № 1846. –168^б варақ

9.Предварительные работы по памятнику архитектуры – мечети в кишлаке Иски Лангар Шахрисабзского района Кашкадарьинской области. – Ташкент, 1978. – С.11.

10.Ўзбекистон обидаларидаги битиклар: Қашқадарё. 2-жилд китоб-альбоми. Битикларнинг ўқилиши, таржима ва изоҳлар, кириш ва хулоса матнлари: Б.Аминов, Ф.Маҳмудов. – Тошкент, 2023. – Б. 436.

11.Хафиз-и Таныш ибн Мир Мухаммад Бухари. Шарафнамаи шахи (Книга шахской славы) // перевод с персидского, введение, примечания и указатели М.А.Салахетдиновой. Часть 1. – Москва:Наука, 1983. – С.162-163.

Аннотация. В статье представлены отдельные результаты комплексного исследования суфийского центра ишкия Иски Лангар посредством эпиграфических,

генеалогических, археологических и исторических методов получения научной информации. Исследование проводилось на территории кишлака Иски Лангар Чиракчинского района Кашкадарьинской области и охватывало эпиграфические и архитектурные памятники периода XV-XX вв. Данное исследование выявляет центры братства, её главные ветви в этом регионе, а также имена наставников, представителей этого суфийского тариката. При исследовании использованы рукописные источники, эпиграфические памятники, архивные материалы и информации собранные в результате полевых исследований автора.

Ключевые слова. Иски Лангар, Ишкия, тарикат, Тим, Остона Ота, шайх, Абу Таййиб, Шайх Абу-л-Хасан Ишкий, Мирим шайх Ишкий, Хазрат шайх Мухториддин Хоразмий,

Annotation. The article presents individual results of a comprehensive study of the Sufi center ishqiya Iski Langar using epigraphic, genealogical, archaeological and historical methods of obtaining scientific information. The study was conducted in the village of Iski Langar in the Chirakchi district of the Kashkadarya region and covered epigraphic and architectural monuments of the period from the 15th to the 20th centuries. This study identifies the centers of the brotherhood, its main branches in this region, as well as the names of mentors and representatives of this Sufi tariqa. The study used manuscript sources, epigraphic monuments, archival materials and information collected as a result of the author's field research.

Keywords. Iski lanrar, ishqiya, tariqat, Tim, Oston ota, sheikh, Abu Tayyib, Sheikh Abu-l-Hasan Ishqiy, Mirim sheikh Ishkiy, hazrat shaykh Mukhtor ad-din Khorazmiy.

Илова

Фото 1. Қабристоннинг шарқий қисмидаги хонақо

Фото 2. Қабристоннинг ғарбий қисмидаги хонақо

